שבת הראי"ה

ליקוטים מתורתו של הצדיק והחסיד, מרא דארעא דישראל, שר התורה ורועה ישראל

רבי אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

פרשת תצוה

פורים

גליון מספר 64

יוצא לאור ע"י ארגון 'אור האורות' להפצת תורת הגה"צ הראי"ה קוק זיע"א ◈ שאלות ותגובות ניתן לשלוח לכתובת: רח' הרב צבי יהודה 6 דירה 3 בת-ים, או בדוא"ל: reiyyaa@gmail.com
או להתקשר: 0546573528 ◈ תרומות ניתן להפקיד בבנק הדואר חשבון מס' 20778885 ◈ ניתן לקרוא את העלון גם באתר: www.yeshiva.org.il ◈ ניתן לקבל את העלון מדי שבוע במייל

עלון מיוחד לכבוד פורים

אורות הראי"ה

מרן הראי"ה ור' זירא

תולדות חייו של ר' זירא

ר' זירא היה מגדולי האמוראים בארץ ישראל, בדור השלישי לאמוראים. הוא נולד בבבל, ולמד בישיבות הגדולות בסורא ובפומבדיתא, אצל רבותיו – רב הונא ורב יהודה. כמנהג הימים ההם, שהתלמיד היה מצוי בבית רבו ומשמשו, כדי שיוכל ללמוד את כל מנהגיו, נהג גם ר' זירא עם רב הונא רבו. רב הונא החשיבו מאוד ומחה כנגד אלו שניסו להקל בכבודו [ירושלמי ברכות ח:ה]. על לימודו אצל רב יהודה בהזדמנויות שונות מספר ר' זירא בפירוש [שבת עז:]. רבים המאמרים שמסר בשם שני רבותיו אלה. הוא למד תורה גם מפיהם של שאר אמוראי בבל: רב חסדא, רב נחמן, רב המנונא, ועוד.

סיפורים רבים ישנם על ענוותנותו. וכך, אם מישהו חטא נגדו, לא נטר לו ר' זירא איבה, אלא חיפש הזדמנויות להתרצות עמו, והמציא עצמו לחברו כדי שיפייסו [יומא פז:]. הוא היה כהן [ירושלמי ברכות ג:א], ואביו ואמו מתו עליו בילדותו המוקדמת [ירושלמי פאה א:א]. נישואיו של ר' זירא חלו בחג הסוכות, ואף שחתן פטור מן הסוכה, לא רצה לוותר על המצווה, וישב בסוכה, באומרו ששמחתו כפולה, שהוא מקיים גם מצוות סוכה [סוכה כה:].

פרנסתו של ר' זירא נמצאה לו ממלאכת הפשתן [ירושלמי ב"מ סוף ד]. הוא זכה לאריכות ימים, וכששאלוהו בזכות מה, השיב: "מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני... ולא הלכתי ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין... ולא ששתי בתקלת חברי" [מגילה כח.].

עוד מסופר בגמרא, כי ר' זירא היה מקרב את שכניו 'הבריונים', כדי שיחזרו בתשובה, והיו מקפידים על כך חכמים. כאשר נפטר ר' זירא, אמרו הבריונים: עד עכשיו הוא היה מתפלל עלינו, אך עכשיו – כשהוא איננו – מי יתפלל עלינו? ומתוך כך חזרו בתשובה [סנהדרין לז.].

ר' זירא הגיע למדרגתו מתוך גדלותו בתורה

מסופר בגמרא [כתובות יז.] כי כשסמכו חכמים את ר' זירא, שרו לו את השיר הבא: "לא כחל ולא שרק ולא פירכוס – ויעלת חן".

את משמעות השיר באר מרן הראי"ה, בעת הכתרתו של הגאון ר' יצחק הלוי שולזינגר זצ"ל כרבה של כפר גנים שע"י פתח תקוה. לכבוד ההכתרה ערכו לו בני ישיבתו – ישיבת 'מרכז הרב' מסיבה בביתו של מרן הראי"ה. הרב דיבר בשבחו של רבי יצחק, והעלה על נס את ידענותו והצטיינותו בתורה. גם חבריו נתכבדו להגיד דברים במסיבה, ודברו דברים של טעם. והנה נכח במסיבה רב אורח שעלה לא מזמן מרוסיה, והלה התרשם מאוד ממראה עיניו וממשמע אוזניו – בני ישיבה נואמים בצורה כה יפה בעברית נאה, ובתוכן של רוחב הדעת. וכשנתכבד גם הרב האורח לברך, מצא לנחוץ לציין את התרשמותו מהבחורים, ובין היתר התבטא שהוא שמח לראות בני תורה שהתורה והשכלה צמודה אצלם יחד.

לשמע ביטוי זה, הרצינו פני הראי"ה, שכן הביטוי 'השכלה' התלווה בו צליל זר, והזכיר את אותו הזרם שגרם תקלות מרובות לישראל ותורתו. החליט אפוא הראי"ה שעליו להגיב מיד על הדברים, ואכן כשסיים הרב האורח את דבריו, רמז הראי"ה שרוצה הוא לומר משהו. תמהו התלמידים מה ראה הראי"ה לדבר שוב, ומיד עשו אוזניהם כאפרכסת לשמוע מה בפי הראי"ה.

פתח הראי"ה ואמר: "הגמרא בכתובות [יז.] מספרת לנו, כשסמכו רבנן את רבי זירא, שרו לו כך: "לא כחל ולא שרק ולא פירכוס – ויעלת חן". וצריך להבין מה עניינה של שירה זו דווקא במסיבה שנערכה לרגל סמיכתו של רבי זירא? אלא כך היה הדבר: כידוע רבי זירא היה חכם גדול ובקי במילי דציבורא [ב"מ פה.], וודאי היו לו הידיעות הנחוצות וההבנה הרחבה הנחוצה להנהגת הציבור. ויש להניח שכבר בצעירותו בלטו בו גם מעלות אלה. והנה חששו חבריו שיחשבו אחרים, שרבי זירא הקדיש חלק רב מזמנו לרכישת הידיעות האחרות, וכל זה על חשבון לימוד התורה. ועל כן השתמשו בשירתם במסיבת הסמיכה במשל היעלת חן: אשה שמצבה הגופני איננו תקין ופניה חיוורים, משתמשת היא בכחל ושרק חיצוניים, ובמלאכותיות של פירכוס, כדי למצוא חן. אולם זו שבריאותה מושלמת, היא אינה זקוקה לשום סממנים חיצוניים, וגם בלי כחל ובלי שרק ובלי פירכוס – יעלת חן היא. והתכוונו לרמוז בזה, שרבי זירא הגיע לדרגתו, לא על-ידי אמצעים חיצוניים, אלא מתוך גדולתו בתורה, מתוך בריאותו הרוחנית הטבעית, נובעת תבונתו וחכמת-החיים שלו" [ז'בשדה הראי"ה' עמ' 468].

"אפשר ששנינו מקיימים את העולם!"

מרן הראי"ה זיע"א

והנה סיפור מעניין על שקידתו בתורה של מרן הראי"ה, הקשור בעקיפין לר' זירא: בהיותו בן י"ד שנים, למד הראי"ה בעיירה לוצ'ין, אצל הגאון הגדול רבי אליעזר דון יחייא זצ"ל. על התמדתו המופלאה של מרן הראי"ה, ישנם עדויות רבות. אחת מהן היא עדותו של מי שזכה באותו הזמן ללמוד בחברותא עם הראי"ה – הסופר אברהם שוער ז"ל:

"והיה הנער אברהם יצחק מתמיד גדול, וההתמדה שלו הייתה התמדה הבאה מתוך יראת שמים, ועל כן הייתה נפלאה מאוד. אם הייתה עוברת עליו שעה קלה בביטול תורה היה מרגיש צער אמיתי – כאב מוחשי, פיזי... יום אחד אמר לי: גמרתי בליבי ששתי לילות בשבוע נקבע ללילות משמר, בהם נלמד עד עלות השחר. וזוכר אני משמר אחד אופייני לתכונתו של הגאון הזה.

אנחנו למדנו אז חולין דף ח': "אמר ר' זירא אמר שמואל, ליבן סכין ושחט בה"... אין אני זוכר במה התפלפלנו, אבל היה ויכוח סוער במיוחד. התחילו קושיות ופירכות ופנינו אל המהרש"א המסיים שם ב'ודו"ק' – ועל הדיוק הזה עמדנו והתפלפלנו שוב. לבסוף השלמנו בינינו.

השעה הייתה מאוחרת. אנחנו למדנו על הבימה, מסביב לנו הס, דממה. בחדר השני ישנים זה מכבר כל הבחורים. לפנינו דולק ממעל לארון הקודש נר התמיד – ואנחנו נחנו קצת מעמלנו וישבנו וסחנו בינותינו, והוא אומר לי בקול רווי סוד: "הידעת, אפשר שרק אנחנו שנינו מקיימים עכשיו את כל העולם כולו, אפשר דן הקב"ה בשעה זו את העולם, ושוקלים עתה את עוונותיהם של בני האדם והעוונות מכריעים, ומיכאל המלאך, המליץ האחד מיני אלף, הולך ולוקח את דברי התורה שלנו ומניחם על כף המאזניים של זכויות, והם, דברי התורה שלנו, מכריעים את הכף לזכות. נמצא שאנחנו זכינו לקיים את כל העולם כולו, ואנחנו – ילדים קטנים, אני אך השנה הראשונה שאני מניח תפילין ואתה אפילו בר מצווה אינך עוד...".

את מחצית השקל – תורמים ל'אור האורות'!

הוא מדבר, ואני נישא בעולמות עליונים. רואה אני, כמעט בחוש, את הפמליא של מעלה: מאזנים של אש, כרובים – שוקלים את מעשיהם של בני האדם, והנה... מניחים את הדף ח׳ אשר בחולין עם הרש״י והתוספות והמהרש״א עם ה׳ודו״ק׳ שלו... והדף הזה מכריע לטובה את כל העולם כולו...
ובעודני יושב שקוע בחזיונותי וקולו של אברהם הולך וחזק, ואני שומע: ״בוא יום ואני אהיה גדול בתורה, גדול מאוד, ואז... והוא נוגע בי כדי להפנותני אליו, ואני רואה: פניו לוהטים, עיניו, בבותיו נדלקות, והן כגחלי אש, ורצות הן רצוא ושוב והוא מלחש: אעלה לארץ ישראל, לירושלים עיר הקודש, ואייסד שם ישיבה גדולה מאוד, כעין ״כרם ביבנה״, ונאספו אלי בחורים מכל אפסי ארץ, – ומירושלים תצא תורה...״.
– כאלה היו חלומות הנוער של רבנו, ואלו היו שאיפותיו וגעגועיו בשנה הראשונה לאחר שהיה בר מצווה... [קובץ ׳אזכרה׳ ח״א, עמ׳ כד].

סעודת פורים אצל רבי זירא

מספרת הגמרא על רבה ורבי זירא שעשו סעודת פורים ביחד. כשהתבסמו, קם רבה ושחט את רבי זירא. למחרת, ביקש עליו רחמים, והחייה אותו. בשנה הבאה, הזמין רבה את ר׳ זירא לעשות יחד סעודת פורים, ענה לו ר׳ זירא: ״לא בכל שעה ושעה מתרחש נס״ [מגילה ז:]. סיפור זה אומר דורשני. מה פשר שחיטתו של ר׳ זירא, ועל מה ראה רבה לעשות כך? תשובה עמוקה נתן לכך מרן הראי״ה, כפי שמספר תלמידו הרב דב מילשטין זצ״ל:
״בפורים שנת תרפ״ט שאלתי את הרב שליט״א (הראי״ה) מה הביאור במעשה דרבה ורב זירא במגילה [ז:] דעבידו סעודת פורים בהדי הדדי, איבסום, קם רבה ושחטיה לרב זירא, למחר בעי רחמי ואחייה. ואמר לי ע״פ מה שמובא בספר היכלות, אשר בעת עליית נשמה בחיים חיותו אזי לא נשאר בגוף הגשמי רק קיסטא דחיותא ולא יותר, וכמו גוף המת בקבר, וכאשר התבונן רבה אשר ר׳ זירא במעלה עליונה אשר אין לשער התענוג הרוחני בעת ההוא, אזי חשב בדעתו מה יהיה לו לר׳ זירא לעשות בעולם הזה הגשמי, והסכים בדעתו לשחטו, ולאחר שעבר זמן פורים המוכשר להתעלות כזו ביקש רחמי שמים והחיהו״ [׳בשמן רענן׳ ח״א עמ׳ רכה].

זיר״א – ז׳ה ר׳ א׳ברהם י׳צחק

הסבר נוסף נתן מרן הראי״ה לסיפור מיוחד זה, ומסר עמוק בתוכו. וכך סיפר הגה״צ רבי יוסף לייב זוסמן זצ״ל, מתלמידי מרן הגרי״מ חרל״פ זצ״ל:
ביום פורים אחד, פנה מרן הראי״ה לתלמידו האהוב הגרי״מ חרל״פ, ושאלו: למה רבה כ״כ כעס על רבי זירא בשכרותו עד ששחטו? והשיב מרן הראי״ה: אולי היו חלוקים רבי זירא ורבה בהנהגותיהם. שרבי זירא היה מקרב את הפושעים הכי גדולים, כדאיתא בסנהדרין [לז.] דהיה מתפלל על הני בריוני. ורבה חלק על דרך זו ולא סבר כמותו. ע״כ ביום פורים שחטיה. והוסיף מרן הרב זצ״ל, באזני תלמידו: ואני כנראה אחוז במידת רבי זירא לקרב גם הרחוקים לתורה ומצוות, ורמז לזה: רבי זיר״א - הם אותיות דר״ת, ז׳ה ר׳בי א׳ברהם י׳צחק. וכדרך שכעסו רבנן על רבי זירא, כמסופר שם בגמרא, כך כועסים עלי ג״כ ת״ח שאינם מבינים את הנהגתי״ [ספר ׳הנשקפה כמו שחר׳ פרק ט].

אהבת ארץ ישראל

ר׳ זירא היה מיוחד באהבתו העצומה לארץ ישראל, אהבה שאינה תלויה בדבר. מכיוון שרב יהודה רבו התנגד לעלייתם של תלמידיו לארץ, השתמט ר׳ זירא מלהיפרד ממנו, קודם עלייתו, מחשש שמא יגזור עליו רבו להישאר. אך ליבו לא נתנו לעזוב את רבו מבלי לראות פניו קודם, והוא הולך אליו בפעם האחרונה ושומע מפיו מאמר, שהוא מחשיבו מאוד ואומר: ״אלמלא לא באתי אליו אלא לשמוע דבר זה – דיי!״ [שבת מא.].
את עומק הדברים מסביר מרן הראי״ה:
״בנפש האדם ישנן אמיתות כאלה שהן נקנות לו דווקא ע״י לימוד ועיון, וישנן ג״כ אמיתות שהן נעוצות בעומק הנפש, שהן נעלות מעל כל לימוד וכל הוראה. כל היחש הגדול שיש בין הרב אל התלמיד, הוא מוקף בגדר אותם הלימודים שמקורם הוא הלימוד והשינון, אבל אותם הלימודים שהם נקבעים בלבו ונפשו של אדם מצד טבע הנפש הא-לוהית, שיש בהם מעין קדושתו של אברהם אבינו ע״ה שלא היה לו רב, ועשה הקב״ה שתי כליותיו כשני רבנים, והיו מלמדות אותו חכמה [ב״ר סא, א]. כשבא האדם למדה זו, ובמקצוע הפרטי, שזה הכוח הגדול שבנפש משתמש בו, הוא מוצא את עצמו נאזר בגבורת האמת, ועומד אז גבוה מכל השפעה של כל רב ומורה, כי נפשו מאירה באור א-לוהי, דיהיב חכמה לחכימין [עפ״י דניאל ב , כא.].
אמנם גם אז חובה מוטלת על האיש הגדול, שלא לשכח שיכול להיות שהאמת הזאת, הנשגבת כבר מכל יחש של השפעה לימודית, היא רק ראויה לו לעצמו. והדרך הכוללת שבה צריכים לדרוך רוב באי עולם, היא דרך ההשפעה וההוראה, שהיא לעולם צריכה להיות מקושרת ביחש הנשגב שבין רב לתלמיד, ובאמיתת ההכנעה של האחרון אל הראשון. ע״כ, גם בעת להבת התשוקה הקדושה והעליונה של קדוש עליון זה לארץ ישראל, אשר אמנם מצא נפשו כבר עומדת בעניין זה על ראש פסגת הכרעת הקדושה הפנימית אשר בחדרי לבבו, וקול א-לוהים הקורא אליו בכח ביד ד׳ אשר עליו חזקה, מוצא אותו נשגב ונעלה מכל קישור לימוד והדרכה אשר בהם נקשר התלמיד אל הרב, ע״כ לעלות לארעא דישראל הוסכם אצלו אפילו להיפוך מדעת רבו, ר״י. אבל בכ״ז לא השיח רגע דעתו מהוראת הכבוד הדרושה להיות לעולם יסודו של עולם, בכל הדורות ובכל הזמנים, בכל האישים ובכל הענינים. ע״כ סבב פני הדבר שיהיה ניכר כמה מכבד הוא את הדעה הגדולה של רבו, וכמה נזהר הוא מעבור על דבריו, עד שגם במקום של יסוד הנטייה העליונה שבעליונות, שהיתה לו למרכז חייו הזמניים והנצחיים, היא עלייתו לא״י, רק אשתמיט מיניה, כדי שלא יוחש כי עושה הוא בשאט נפש למרות רוחו של הרב, שבודאי יש גם לדעתו הגדולה מקום, וכמובן מקום יותר כללי מדעתו הפרטית של התלמיד, שהיא תופסת את כל לבו ונפשו. ע״כ ״הוה משתמיט מיניה דרב יהודה״, כדי שלא יפגש במשעול צר של גזירה פרטית עליו ביחוד, משום דבעי למיסק לארעא דישראל. וזה החפץ העליון הרימו מעל לכל חובה כוללת, ע״כ חפץ היה שתישאר מחאתו של ר״י כללית, ולא תסב עליו בדיוק ויחוד, בהיותו מוצא את עצמו בנידון זה יוצא מן הכלל ומתעלה עליו, ״באהבתה תשגה תמיד [משלי ה, יט]״ [׳עין איה׳ שבת ח״ב פרק שלישי א].
דברים אלו של מרן הראי״ה, הם חלק מספרו ׳עין אי״ה׳ על אגדות הש״ס. בכתיבת ספר זה עסק מרן הראי״ה במשך שנים ארוכות, מעת שהתגורר בחו״ל, וגם אחרי שעלה ארצה. את הפסקה הזו, הוא כתב בעת עלותו ארצה בשנת תרס״ד.

ר׳ זירא – אוהב הארץ לשמה

במקומות שונים, מבאר הרצי״ה את מסירות הנפש של ר׳ זירא לעלות ארצה:
״בין רבותינו ז״ל חכמי התלמוד מצוין ומיוחד הוא ר׳ זירא במסירות נפשו הנשגבה על העליה לארץ ישראל. לא רק במסירות גופו וכאילו בהסתכנות חייו בהיותו ״נקט במצרא״ כדי להזדרז ולהגיע אליה בהקדם, כאשר ״לא אשכח מברא למיעבר״ [כתובות קיב.], אלא גם במסירות נפשו והקרבת עמדתו הרוחנית בשביל זה. כי ירא שמים שכמוהו, הלא בודאי היה לו ״מורא רבו כמורא שמים״ [אבות פ״ד] בכל תוקפו. אכן בהחלטתו לעלות לארץ ישראל השתמט מלפני רבו רב יהודה, שאמר ״כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה״, ומקיים בפועל את העלייה לארץ, במסירות נפש והקרבה רוחנית, למרות הוראתו זו של רבו.
בהתייחסותו זו לעניין העלייה לארץ מתגלית בכל קומתה אותה התקשרות הקדושה של הארץ לשמה, לשם עצמיותה. כי שפע גדלו של ר׳ זירא מילא כבר כל חלקי התלמוד הבבלי, גם בהלכה וגם באגדה, עוד לפני עלותו ארצה ישראל, ולא לשם קניית המעלות של חכמת התורה וקדושת היראה על-ידי כוחה של ארץ ישראל, החליט למסור נפשו על העלייה לארץ, למרות התנגדותו של רבו לכך, אלא מתוך השייכות הפנימית לזאת הארץ המיוחדת מתוך עצם מהותה סגולתה וחיוניותה״ [׳לנתיבות ישראל׳ ח״ב, ׳תורה לשמה והארץ לשמה׳, עמוד לא].
במקום אחר, מוסיף הרצי״ה:
תודעת הקודש הישראלית, של טבעיות מקומנו בארצנו, ביחס לכל מציאות חיינו, המעשיים והנפשיים והרוחניים, חוזרת ונמשכת ומופיעה היא בעניינו של ר׳ זירא , במידה היתירה – של מסירות הנפש על כך. כאשר גמרה דעתו של רבי זירא את החלטת עלייתו לארץ ישראל, ולא מצא את תחבורת המסע, התאחז בידיו בחבל המתוח למעלה משני עברי הנהר, וכך עבר ועלה אל הארץ.
[...] רבי זירא הלא הוא מובלט בחז״ל ברוממות מעלת יראת ד׳ הנוראה והנפלאה שהיתה ממלאת אותו, עד כדי כך שהיה דן עם רבי ירמיה שהיה ״בדח טובא״ וגם לא גחך כאשר רבי ירמיה הביאו לכך בדברי תורה; עד כדי כך שהיו קוראים לו ״חריך שקי״, על שהיה מנסה עצמו באש של תנור, בתור בחינה לאש של גהינום, ומתוך כך נחרכו לו שוקיו; עד כדי כך אשר בתוך ״החי יתן אל לבו״ נמצא במצב של כעין אחרית נשימת חיותו. במצב נפשי של קדושת יראה כזאת הנה החיוב של ״מורא רבך כמורא שמים״, החוזר כמה פעמים בדברי חז״ל, והנמשך במידתו היתירה מן ״את ד׳ א-לוהיך תירא לרבות תלמידי חכמים״, הלא קיים הוא בכל תקפו, – אכן כאשר רצה והחליט רבי זירא לעלות לארץ ישראל, ורב יהודה מיחה בידו על זה, ״דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה, שנאמר בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם נאם ד׳״, היה משתמט ממנו רבי זירא מרב יהודה, במסירות הנפש הרוחנית הגדולה והנוראה, לעבור על דברי הרב והוראתו המוחלטת והחריפה ביותר, בהלכה למעשה, למעשה הגדול של העלייה לארץ-ישראל״ [׳לנתיבות ישראל׳ ח״ב, ׳וזאת ליהודה׳, עמוד נא-ב, עיי״ש באורך. וע״ע ׳שיחות הרצי״ה׳- ארץ ישראל, ישוב הארץ].

״הקפיד המקום על כבוד ת״ח – יותר מכבודה של תורה״

כשהגיע לטבריה, בימיו הראשונים בארץ ישראל, נכנס לאטליז לקנות ליטרא בשר. הטבח, שהיה גס רוח, התבדח על ר׳ זירא, וביזה אותו. כשבא ר׳ זירא לפנות ערב לביתם של החכמים, סיפר להם על המאורע, והם שלחו להביא לפניהם את הטבח, אך הוא כבר לא היה בחיים [ירושלמי ברכות ב, ח].
וכמו שסבל ר׳ זירא עצמו מאלו שביזוהו, כך הודיע לנו, כי ב״דור שבן דוד בא – קטיגוריא בתלמידי חכמים״ [כתובות קיב:]. וכך ראינו בעינינו, כלפי מאורן של ישראל – מרן הראי״ה. מערכה עצומה של ביזויים, חרפות וגידופים התנהלה מולו, תחת איצטלא של יראת שמים וחרדיות מזוייפת.
הגיע הדבר עד כדי שאחד מראשי האפיקורסיים-הדתיים, שהיה מראשי ׳אגודת ישראל׳ בירושלים, הגדיל את מדורת המחלוקת, ופתח במערכה קנאית ומכוערת, להכפיש את שם מרן הראי״ה זצ״ל גם בחו״ל. הוא דאג לשלוח מכתבי שטנה כבני המן בשעתו, לצייר את מרן הראי״ה כרב רפורמי ומתקדם ח״ו. וכאז כן היום – אנשים תמימי לב שלא זכו להכיר באמת את מרן הראי״ה – התפתו להאמין לדברי הבלע והשטות.
כשהגיעו לא״י גדולי תורה, הודו כי הופתעו לראות רב טיפוסי מהדור הישן, שכן ציפו לראות רב ״מגולח ומתקדם״, ה׳ ירחם. והיה ידוע כי האדמו״ר מסוקולוב זצ״ל היה נוהג להתקיף את מרן הראי״ה במאמרים שונים, וכשבא לירושלים לביקור עם כ״ק האדמו״ר מגור (שהיה מיודד עם מרן הראי״ה), ובאו לבקר את הראי״ה, והנה ראו לפניהם רב מלובש כאדמו״ר, הרב חבוש היה בספודיק, עד שהאדמו״ר מסוקולוב אמר בהשתאות: והרי הוא כאדמו״ר ממש. וע״ז ענה לו האדמו״ר מגור: ידע כבודו מעתה שהרב קוק הוא גאון וצדיק, ואף אם איננו מסכימים לדרכו, אפילו הכי יפסיק כבודו לכתוב עליו. ומאז פסקו המאמרים.
הראי״ה, שידע מי האחראי למעשים אלו, התבטא ואמר כי בטוח הוא שהאיש האחראי לזה תקיא אותו הארץ הקדושה, ועל עפר טמא תהיה מיתתו!
שנים חלפו, והפרשה כמו נשכחה. והנה אותו איש שהיה עסקן ציבורי חשוב בחוגיו, והאחראי למעשה משפיל זה, נשלח בשליחות ״אגודת ישראל״ לחו״ל. כשגמר הלה את שליחותו, הפליג באוניה חזרה ארצה, ופתאום החלה הרעה בבריאותו. מחלתו התגברה, ולא היה מנוס לרב החובל אלא להחזיר את האוניה לאיטליה. הכניסוהו למנזר בית חולים, ושם מת תחת צלב שהיה תלוי על הקיר.
זקנים ספרו, כי כשהחזירו את הנפטר לארץ ישראל בקושי הצליחו לחלץ את גופת הנפטר מיד רב החובל שרצה להטילה לים, אחר שפחד ממחלה מדבקת באנייתו. וסיפר זקן אחד מזקני ירושלים, נאמן ובר אוריין, כי הוא ראה את גופת הנפטר שהיתה מאובקת באבקה לשימור הגופה ממצב רקבון , והמראה היה נורא! כזה היה

גורלו של אדם , על אף שהיו לו זכויות בפעילותו עם הציבור בתחומים אחרים, אך חילול התורה - ביזוי תלמיד חכם - הכריע את הכול, ומת מיתה משונה וגופו נתחלל במקום טמא, ה' הטוב יכפר ['שיחת אבות', פירושים, פרק ד'. 'הנשקפה כמו שחר' פרק ו'].

ואמר הגאון רבי זבולון זק"ש, שפעם אמר לו סבו הגדול, מרן הגרי"מ חרל"פ זצ"ל, כי מי ש'התעסק' עם מרן הראי"ה זצ"ל, לא ניקה בעוה"ז ובעוה"ב.

מי אשם בחורבן בית המקדש?

על יחס עמי הארץ שבארץ ישראל ליהודי בבל באותו זמן, אנו למדים מסיפור שאירע לר' זירא בימים הראשונים לעלייתו. בבואו לשוק לקנות איזה דבר, ביקש מאחד החנוונים שישקול לו . גער בו החנווני: לך מכאן בבלי, שאבותיך החריבו את בית המקדש. ר"ז תמה על דבריו ואמר: וכי אין אבותי כאבותיו? הלך ר' זירא לבית הוועד, שם שמע את דרשת ר' שילא על הפסוק בשיר השירים: "אם חומה היא" — אילו עלו כל ישראל חומה מן הגולה (ולא היו נשארים בבבל) לא חרב בית המקדש פעם שניה. אמר: יפה לימדני עם הארץ" [שיר השירים רבה ח, ט]. במקומות נוספים בגמרא, מופיע העניין שבני ארץ ישראל שנאו את בני בבל על כך שלא עלו ארצה בימי עזרא. וכך מסביר זאת הגה"ק ר' יששכר שלמה טייכטאל הי"ד, שהיה מגדולי התורה בהונגריה לפני השואה:

"עיין בתשובות "חות יאיר" [סי' קנב], דר' זירא קרא לבבלאי - "בבלאי טפשאי" [ביצה טז.], מכח חביבותיה דארץ ישראל, נמי על כונה זו נאמרה, עיי"ש. הרי, דהשנאה עבור שלא עלו כולם בימי עזרא, היתה נמשכת והולכת מדור דור, ולא היו יכולים למחול להם על שלא עלו כולם בימי רשיון כורש, עד שאפילו עם הארץ פשוט לא רצה למכור דבר לבן בבל (ר' זירא), ואמר לו שאבותיו החריבו עירנו ושממו בית מקדשנו. ועיין מהרש"א [יומא דף ט] על מאמר חז"ל: "ראוי היה בימי עזרא ליעשות להם נס , אלא שגרם החטא" — היינו החטא שלא עלו כולם, עיי"ש".

מכאן עובר הגרי"ש טייכטאל לדורנו, ומתייחס לשיטת האדמו"ר ממונקאטש זצ"ל:

"והשתא, לשיטת הגה"ק הנ"ל (האדמו"ר ממונקאטש), שהגאולה העתידה תבוא דוקא ע"י נס נגלה ולא ברשיון המלכים, מה היה חטאם של דורו של עזרא ומה מקום יש לשנוא אותם על כך בשנאה כבושה ארוכה כל כך, הלא בני בבל לא רצו בגאולה כזו ע"י כורש, אלא בגאולה של הקב"ה בעצמו, ובנס נגלה ומפורסם? אלא, על כרחך, שבהדי כבשי דרחמנא למה לך [ע"פ ברכות י.], דְּלְמא היה רצון הקב"ה שתבוא דוקא באופן זה . וא"כ, מזה אתה דן גם למה שלפנינו — באופן שאם המלכים נותנים רשיון על ביאתינו לארצנו, זהו רצון הבורא, ומזה ישתלשל מה שהיה מוכן להשתלשל בימי כורש, אלמלי (אילו כן) היתה ביאת כולם. ורק עלינו לראות, שתהיה ביאת כולם, ואז נשיג חפץ נפשינו להיות גאולה שלימה בעזה"י, וזו ראיה שאין עליה תשובה" ['אם הבנים שמחה', פרק שלישי, יד].

בהמשך ספרו, חוזר הגרי"ש טייכטאל לעניין זה, וכותב כך:

וכבר הבאתי לעיל את דברי ה"חוות יאיר" [סי' קנב] דר' זירא קרא לבבלאי "הני בבלאי טפשאי" [ביצה טז.], מכח חביבותא דארץ ישראל. הנה חזינן עד כמה כאב לו לר' זירא על שלא עלו עם עזרא כולם, שגרמו בזה שלא תהיה גאולה נצחית. אף שר' זירא היה איין ערנסטער מענש מאד (איש רציני מאוד), שלא עבר מעולם צחוק קל על שפתיו, כמבואר בנדה [דף כ"ג.] עד כמה הטריח ר' ירמיה להביאו לידי גיחוך ולא גחך. וגם היה מתענה כמה תעניות על כל דבר קל, כמבואר בבבא מציעא [דף פה.], כל שכן שלא שח שיחה יתירה. ומה גם לדבר דברי חידודין ולפגוע בכבוד אחרים, לקרוא לבבלאי טפשים. אבל הוא הדבר שדברתי, מפני שמאד כאב לו על שהני בבלאי לא עלו לארץ ישראל בימי עזרא, שאז היתה גאולה נצחית, מפני איזה פריממע טענות (טענות חרדיות) לא עלו, וגרמו מה שגרמו. על כן קורא אותם טפשים, מפני ווען עס האנדעלט זיך זאָלכע גראָססע זאכען וויא עליה לארץ דארף מען ניכט קיממען מיט שטותים והבלים (מפני, שכאשר צריכים להעשות דברים כל כך חשובים כמו עליה לארץ, לא צריך לבוא בשטויות והבלים). ועיין סוף כתובות [קיב.], עד כמה בערה בלבו של ר' זירא חיבת הארץ, ודוק".

בהמשך דבריו, מעלה הגרי"ש שאלה קשה: איך יתכן שר' זירא כינה את בני בבל "בבלאי טיפשאי", והרי חלקם היו גדולי תורה עצומים? לפני שהוא עונה על שאלה זו, הוא מקדים ומבהיר בירור יסודי וחשוב: גם גדולי הדור יכולים לטעות. וזה לשונו:

"ואל תתמה: היתכן שאדם צדיק ומפורסם ידבר בלא דעת? — כי אראה לך גדולה מזו, כי כבר הבאתי לעיל בשם המלאך במגיד מישרים , שגילה לרבנו הב"י, שמשה בחר למרגלים את התלמידי חכמים היותר גדולים ואנשי מעשה היותר מובחרים, ואעפ"כ כינה אותם בעל המדרש ש"שלוחי טפשים היו", יען שהוציאו דבה על הארץ. עיין מדרש רבה ותנחומא פרשת שלח. כמו כן בזמנינו, שודאי לא עדיפי בצִדְקוּת ובתורה מהמרגלים. וגם ר' זירא שהיה זהיר מאד בדבורו, אעפ"כ היה קורא לבבליים "הני בבלאי טפשאי" יען שלא עלו בימי עזרא, אף שהיו גדולי תורה, וכאשר הארכתי לעיל עיי"ש ['אם הבנים שמחה' פרק שלישי סז].

לשכוח תלמודה של בבל

כשעלה ר' זירא ארצה, התענה מאה תעניות, כדי לשכוח את תלמודה של בבל, שלא תטרידהו מלקבל את תורת א"י [ב"מ פה.].

הסביר זאת מרן הראי"ה: "אין אויר ארץ ישראל מסוגל להיות מחכים דווקא בחכמה הקטנה של פלפולים ודרושים נמוכים. דברים כאלה הם למטה ממעלתה המיוחדת של ארץ האורה, המלאה חמדת אלהים חיים וחמדת ישראל . רבי זירא התענה הרבה כי היכי דלשתכח מיניה גמרא בבלאה. דלא לטרדיה, כי אין זה מגמתה ותכליתה האחרונה של חכמת ארץ ישראל וגדולת האורה של הטוב היתרוני שבתורת ארץ ישראל" ['מאמרי הראי"ה' ח"ב מאמרים, נחמת ישראל].

במקום אחר מבאר הראי"ה, כי אין סתירה בין מעשהו של ר' זירא — השכחת התלמוד, לבין הכלל הידוע ש"כל השוכח דבר ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו", וכך הם דבריו:

"כל השוכח דבר אחד ממשנתו, היינו מהמשנה השייכת לו לפי מדריגתו. אבל אם עלה למעלה גדולה, שנפתחים לפניו שערים של משניות פנימיות, יש שהוא מוכרח לשכח את מה שהעסיק את רוחו, בהיותו במדריגה הנמוכה, כרבי זירא שצם הרבה כי היכי דלשתכח מיניה תלמודא בבלאה כדבעי למיסק לארעא דישראל. וכדוגמת נהר דינור שהוא מעביר את רשמי העולם הגשמי מהנשמה, והכול הוא בכלל "גם אלה תשכחנה" ['שמונה קבצים' קובץ ח' פס' קלד].

הוראה חינוכית חשובה למד הראי"ה ממעשהו זה של ר' זירא:

"אם רואים אנו שאפילו במקצוע הקרוב, אם הסגנונים מחולקים, לפעמים עיון אחד סותר ומעכב על חבירו, ליוצא מתלמוד אל תלמוד אין שלום, ורבי זירא התענה דלשתכח מיניה תלמודא בבלאה כי היכי דלא ליטרדיה בהיותו בארעא דישראל מתעסק בתלמוד ארץ ישראל, קל וחומר שיש לפעמים למנע מעסקי ידיעות חיצוניות וחלוניות כי הכי דלא נטרדו את הנפש מההתקשרות הפנימית שלה באריגתה את התכנים העליונים של הקודש" ['שמונה קבצים' קובץ ז' פסקה י'].

הגר"א: ר' זירא רצה לנהוג במקל נועם

הגר"א מוילנא

סיפר הרב יצחק יעקב ריינס זצ"ל, מה ששמע מפיו אביו רבי שלמה נפתלי זצ"ל, אשר כידוע היה אחד מחבורת תלמידי הגר"א שעלו ביחד לארץ ישראל משקלוב, והתיישב בצפת במקום ישיבתו של ר' ישראל משקלוב:

"כשבא ר' ישראל עם כל בני לוויתו לצפת ויסד שם גם את ישיבתו, מצא בעיר קדושה זאת כמה מגדולי החסידים, שבאו גם הם להתיישב בצפת, מכיון שקבלה הייתה בידם כי אדם מישראל כשהוא בא לארץ ישראל יתיישב בתחילה בצפת, משום שאווירה של צפת הוא זך ונקי ומסוגלים להשיג שם רוח הקודש. ורבי ישראל, למרות מה שהיה מתלמידי הגר"א ומגדולי המתנגדים לחסידות, בכל זאת בבואו לצפת היה חי בידידות עם החסידים; מקרב אותם ומכניס כמה מהם לתוך ישיבתו.

אבל בתוך החבורה של תלמידי הגר"א, שבאו יחד אתו, היה מתנגד חלמיש אחד שדרכי ר' ישראל לא מצאו חן בעיניו, והוא הרשה לעצמו להוכיח את ר' ישראל, שהוא מראה אותות של חיבה לחסידות. שמע ר' ישראל את תלונתו והחזיר לו כדברים האלה:

— "לפי דעת חכמי התלמוד זהו ההבדל בין ארץ ישראל לחוץ לארץ: נועם אלו תלמידי חכמים שבארץ ישראל, שמנעימים זה לזה בהלכה, וחובלים אלו תלמידי חכמים שבחוץ לארץ שמחבלים זה לזה בהלכה [סנהדרין כד.]; ומשום כך — היה אומר רבנו הגר"א "כי סליק ר' זירא לארעא דישראל יתיב מאה תעניתא דלשתכח גמרא בבלאה מיניה" [ב"מ פה.], כי רצה להתנהג בארץ ישראל במקל נועם, ולפיכך כשעלה לארץ ישראל היה מקרב גם את הבריונים, למרות הקפדת החכמים שבזמנו, כי בעלותו לארץ ישראל היה דורש את הכתוב [בראשית כז, כז] "וירח את ריח בגדיו": אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו, כי גם הבוגדים שבארץ ישראל וגם הריקנין שבתוכה, מלאין מצוות כרימון [ראה סנהדרין לז.] ואם לבוגדים ולריקנין — סיים ר' ישראל את דבריו — צריכים בארץ ישראל להתייחס בנעימות, על אחת כמה וכמה שמחוייבים אנחנו להתייחס כאן בארץ קודשנו בכל הנעימות והכבוד לחסידים למרות מה שלא כמחשבותיהם מחשבותינו" [קובץ 'סיני' חוברת מה].

השינוי האדיר בחיי ר' זירא

את תחושתו של ר' זירא בעלותו ארצה, תיאר מרן הראי"ה במאמר ארוך ועמוק, נביא כאן מעט ממנו:

"ההבדל הגדול מכל ההבדלים, הוא בין המצב של הנפש הישראלית בשעה שהוא שרוי על אדמת נכר, שאז אף אם יהיה מרום ונעלה מאד, מ"מ לפי מדתו ולפי ערכו יראו לו ההשקפות הפנימיות, שהם ערכי התורה הפנימיים, שהמה אבות לקצב הלכות רבות, כעין צל של ענין, כמו שאוב בכלי לא חי ממקורו, כמו דבר מתורגם משפה אל שפה , שאין לו אותו העז והחיים שהמקור בעצמו נושא אותו עליו. ע"כ, במעמד אותה החליפה האדירה שבחיי רבי זירא, בעלותו אל מקום חפצו לארעא דישראל, מקום חשק לבבו ומקור נפשו וחייו, הנה התרוממו לו כל הענייניים, רוחו פותח בקרבו לחוש ולהאזין בהקשבה יותר בהירה בכל הלכה את תוכה הפנימי, עמוק עמוק בלב נכון ומלא רגש קדושת עוז ותפארת" ['עין איה' שבת ב, פ"ה, א עיי"ש].

ר' יוחנן – הציוני הגדול

לאחר שהגיע ארצה, למד ר' זירא בישיבת טבריה. הוא נשא ונתן בהלכה עם כל חכמי דורו. מספר מאמריו בגמרא מגיע למאות, ורבים מוסרים מאמרים בשמו. הוא אף זכה ללמוד בישיבתו של ר' יוחנן, 'הציוני הגדול' [כביטויו של הרצי"ה – עיין 'מתוך התורה הגואלת ח"א, ג' באלול ה'תשל"ה].

כבר בהיותו בחו"ל השתוקק ר' זירא לתורתו של ר' יוחנן, ושאף לברר את אמיתת השמועות שהגיעו לבבל משמו. לשם כך, היה מבקש מחבריו שעלו לארץ ישראל, שיעברו בביתו של ר' יעקב בר אידי, תלמידו המובהק של ר' יוחנן, וישאלוהו אם אמנם יצאו דברים אלה מפיו של ר' יוחנן.

כמו כן למד ר' זירא מריש לקיש ומר' אלעזר, וכן מתלמידיהם — ר' אמי ור' אסי.

למרות כל התלאות שמצאוהו בעת עלייתו, חיבב מאוד את הארץ והיה מאושר שזכה לעלות אליה. וכך אמר: "אוירא דארץ ישראל מחכים" [ב"ב קנח:], ו"אפילו שיחתן של בני ארץ ישראל תורה היא" [ויק"ר לד, ז].

"בין שני כוהנים גדולים –

מרן הראי"ה ומרן ה'חפץ חיים'"

ספר חדש מאת ר' מנחם קמפינסקי הי"ו. 052–7627642

"ראינו במרן הראי"ה דמות נפלאה – מעין ר' זירא"

מספר הרב יצחק דוד אתרוג זצ"ל:

"כשתקפה מחלת רבנו (הראי"ה), נערכו בכל הארץ ובכל תפוצות הגולה תפילות מיוחדות, בנוכחות גאוני וצדיקי דורנו. אבל נגזרה הגזירה מן השמים לסילוקו, וביום ג' לחודש אלול [...] יצתה נשמתו הטהורה באחד. ביקשו ממני להספידו בצפת, בה הייתי באותו זמן. עליתי על המדרגות אצל ארון הקודש המפואר, בחרדת קודש מעוטף בטלית ובלב נשבר וביודעי שפלותי וערכי הדל וגדלותו של הנספד. ואכתוב פה רק קטעים ויסודי ההספד.

מצינו ברבינו כמה שרטוטי קודש מנשמת האמורא הגדול רבי זירא שעלה לארץ ישראל, וחיבתו לארץ הייתה גדולה כל כך עד שלא התחשב עם דעת רבו המובהק רב יהודה שאמר על זמנו, שהייתה הפרחת התורה בבבל, "כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה" [כתובות קי: וגליון שם], וכשבא ר' זירא לארץ נתעלה כל כך כאומר בעצמו "אוירא דארץ ישראל מחכים" [ב"ב קנח:], ובהיותו בבבל נקרא **רב** זירא דאין סמיכה בבבל [סנהדרין יד. ורמב"ם הל' סנהדרין פ"ד ה"ו וכו'], ואחר שבא לארץ ישראל מיד הכירוהו והעריצוהו וכיבדוהו וקראו לו **רבי** זירא [רש"י ד"ה אמר רבי כתובות מג: ותוספות ד"ה ר' זירא מנחות מ: וכו']. [...] והרי אחד מבבל שעלה לארץ ישראל הוא עולה ארבע פעמים על תלמידי חכמים שבבבל [כמבואר בכתובות עה: וכו'] לפי זה לא נשאר כרבי זירא לא בחוץ לארץ ולא בארץ ישראל, כי רבי זירא גם בהיותו בחוץ לארץ הייתה אהבתו לתורה ולומדיה גדולה מאוד [...] ומדות ר' זירא היו תרומות ממדותיו של אהרן הכהן שרבי זירא היה מיוצאי חלציו [...] ענוותנותו הייתה מופלגת [...] כשהגיע לארץ ישראל ולא מצא כלי שיט לעבור הנהר – הלך ברגליו [...] בעליית ר' זירא לארץ ישראל הדביק נפשו במידות תלמידי חכמים שבארץ ישראל 'שנוחין זה לזה בהלכה' [סנהדרין כד.] וצם ארבעים תעניות לשכוח תלמוד בבלי, היינו לשכוח את מנהג תלמידי חכמים שבבבל "שמנגחין זה לזה בהלכה" [...] רבי זירא מזרע אהרן שחסד ה' פעולתו והשלום דרכו והאמת סגולתו עביד עובדין דאהרן [יומא עא:], ולכן קירב גם את פושעי ישראל "הנהו בריוני", והוא קירבן כדי להחזירן בתשובה [...].

יש רגש נפלא שרק יחידי סגולה מתברכים בו לדעת את האור הגנוז המאיר גם ברשעים ולפעול לעורר הטוב הצפון ברשע עד שיתגבר על הרע הבחירי שבו ויכניעו. פעולת חכמים זו אינה חוזרת ריקם. לפעמים פעולותיהם נראות מייד בגלוי על ידי שהמקורבים להם מטיבים את מעשיהם ומיישרים דעותיהם בפועל, ולפעמים הפעולה נגוזה ומכוסה ונכנס רק גרעין פנימי בהם, אבל בעתיד בטוחים שלא יפטרו מהעולם בלי תשובה וסוף סוף יבואו לידי גילוי גם בקלי קלים מהם, כמה מרגליות יקרות של מעשים טובים ומדות נעלות על ידי השפעות היחידי סגולה. [...] וכך הייתה פעולת רבי זירא בהתקרבותו את הרשעים, נגלית אחר מותו, ונתקיים בו 'גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם' [חולין ז:], וזה המסופר בסנהדרין [לז:] דאחרי מותו אמרו הני בריוני "עד עכשיו כשהיה ר' זירא חי היה מתפלל עבורנו, אבל עכשיו שר' זירא אין עוד בחיים מי יתפלל עבורנו ועשו תשובה".

רבינו הגדול הרא"י קוק ז"ל אנחנו ראינו בו דמות הנפלאה מעין רבי זירא. הרב קוק היה אישיות הגדולה רבת הענפים בידיעתו הרחבה כל התורה כולה, הלכה ואגדה ומחקר קבלה ושירה, מעוטרת בכתר המידות המצויינות, כולו טוב במלוא מובן המילה, לבו היה מלא אהבה רבה ואהבת עולם טהורה ותמימה ועמוקה לכל בן אדם, עליו נאמר "לא הביט אוון ביעקב ולא ראה עמל בישראל [במדבר כג, כא].

אחר שבא לארץ ישראל להיות רב הראשי ביפו והמושבות זכה לזרוע נטעי נאמנים לאמונה ויראה תורה וחכמה מוסר ומידות טובות, והוסיף כל כך בידיעת כל התורה, כל דבר ששאלוהו בתנ"ך ומדרשים, בבלי וירושלמי ופוסקים ראשונים ואחרונים, וזוהר וכל ספרי הקבלה והמחקר, היה משיב כמו שרק היה עוסק בעיון באותו עניין, והיה הכל כמונח בכיסו, וציטט בעל פה כל הנאמר באותו עניין; חיבוריו הנדפסים מראים את חכמתו וידיעתו בכל התורה, ואת טהרת נשמתו ואורו הגדול. כמה פעל על אלה שלראות עינינו חשבנו שהשליכו דברי קודשו אחר גוום, אבל נתגלה אחרי כן, שבעומק נשמתם נשאר זיק של שלהבת קודש לעמם ולארצם, ויש תקווה כי סוף סוף דברי קודשו בכתב ובעל פה ימרקו וילבנו ויצרפו את ליבם האבן ויהפכום ללב בשר, ויחזרו בתשובה ['פרי עץ הדר' עמ' 14].

מועדי הראי"ה — פורים

פורים בישיבת וולוז'ין

בשנת למודו של הראי"ה בוולוז'ין – שנת תרמ"ה – כבר לא נהגו לבחור שם רב פורים, אלא גבאי פורים, והראי"ה, שהיה בחיר התלמידים, נבחר לתפקיד זה על דעת כולם. "נהירנא – כותב הרב מרדכי רבינר ז"ל – שחשובי הבחורים בישיבה, הדליקו בעצם היום את הנרות, ברחוב המוליך מן האכסניא שבה התאכסן הראי"ה עד הישיבה, בכדי להביאו ברוב חגיגיות להיכל הישיבה ולבית ראש הישיבה הגאון הנצי"ב ז"ל".

ועל אותה שמחת פורים נשתמרו בידינו פרטים מפי שכינו לחדר של מרן הראי"ה בוולוז'ין – רבי אפרים טייטלבוים ז"ל: בהגיע הראי"ה גבאי הפורים לבית הנצי"ב ז"ל, הרי כדרך המרבים בשמחת פורים בישיבות, חרז גם הוא חרוזים על הנהלת הישיבה ומאורעות שאירעו בה, אבל הוא חידש חידוש גדול – הוא חרז את חרוזיו לא בשפה המדוברת, באידיש, אלא בעברית ובארמית. אחד הנושאים שדיבר מרן הראי"ה, הוא: "ברלין תשקע וברלין תעלה", לאמר – השכלת ברלין (שגרמה אז נזק לאהלי התורה) תשקע ותרד, ולעומתה ברלין (הישיבה שבראשה עומד הגאון ר' נפתלי צבי יהודה ברלין) תעלה ותתרומם.

דרשתו וחרוזיו של הראי"ה עשו רושם גדול, ובאותה תקופה היו בישיבה כמה בחורים שידוע היה שהם מושכים בעט סופרים, ומהם שהציצו בספרי השכלה ונפגעו, וכשהללו הביעו השתוממותם משליטתו הגדולה של הראי"ה – "העילוי מפוניבז'" בשפה העברית והארמית, פנה אליהם הנצי"ב ז"ל ואמר: "ראו ידיעותיו של בחור זה, שהוא גדול בתורה וביראה, והרי אף בזה אינכם מגיעים לקרסוליו" ['מועדי הראי"ה' עמ' רמז].

תפילין מהגאון האדר"ת

בשנה הבאה (תרמ"ו) היה מרן הראי"ה סמוך על שולחן חותנו גאון הדור – האדר"ת זצ"ל. מתוך הערצתו העצומה של האדר"ת לחתנו הצעיר, היה אומר: "בחרתי לי חתן שאיני מגיע לקרסוליו". באותה שנה, בי"ד אדר קנה האדר"ת לחתנו מתנה שלושה זוגות תפילין, של רש"י, של ר"ת וקטנים ללבוש תחת הכובע.

הצגה של כיבוש ארץ ישראל

הד רחוק מחגיגת פורים בבית מרן הראי"ה בעת כהונתו כרבה של העיירה בויסק, הגיע אלינו מסיפור תלמידו באותה תקופה, ד"ר משה זיידל ז"ל.

בעוד היום גדול ישב הראי"ה אתנו בני הישיבה והשמיע דברי תורה במצב רוח של עליזות ורוממות הנפש. אחר כך ערך אתנו הצגה של כיבוש ארץ ישראל: אנחנו החיילים והוא המלך. לבש חולצה רוסית מעל למכנסיים, תקע בחצוצרה, ובפקודות ימין ושמאל הצעיד אותנו הלוך וחזור, אף הושיב אותנו במעגל על הרצפה, ושרנו ואכלנו כדרכם של חיילים בשדה הקרב. לבסוף העמיד את כולנו לתפילת מנחה, כשהוא משמש לנו שליח ציבור. כשהגיע ל"תקע בשופר גדול לחרותנו, ושא נס לקבץ גלויותינו" געה בבכיה כבעיצומו של יום הכיפורים ['מועדי הראי"ה' עמ' רמח].

פורים עם חסידי ברסלב

לאחר כמה שנים, כשעלה מרן הראי"ה לארץ ישראל, וכיהן כרבה של יפו והמושבות, הגיעו מרוסיה כמה וכמה מאנשי ברסלב, שעלו בלי פרוטה בכיסם, מתוך מסירות נפש. את המרץ לעלייה קיבלו מרבם – רבי נחמן מברסלב, שמסר נפשו לעלות ארצה, ואמר: "עיקר קדושת איש הישראלי היא לבוא לארץ ישראל". מרן הראי"ה קירב אותם בימין צדקו, והיה להם לעזר מיד ברידתם מן האוניה בנמל יפו. חלקם היו אחר כך מבאי ביתו ואוכלי שולחנו.

בפורים של אותה שנה, רבתה השמחה אצל מרן הראי"ה. חסידי ברסלב היו ראשי השמחה; ר' מאיר אנשין ז"ל וחבריו רקדו על השולחן, ולקול השירה והצהלה נמשכו רבים והגיעו לבית הראי"ה. בין ניגון לניגון ובין ריקוד וריקוד דרש הראי"ה בפני הבאים מעניינו של יום, וכל פעם הפסיק ושתה "לחיים" ושוב המשיך. כל שאלה וכל הערה זכתה מיד לתשובה מהירה, ולא עוד אלא שנמצא מיד הקשר הישיר לשמחת פורים ולכל פרשת גדולת היום [ע"פ 'מועדי הראי"ה' עמ' רמח].

"המעיין הנובע במלוא עוצמתו"

מזכירו של הראי"ה בתקופת שהותו בלונדון, הרב שמעון גליצנשטיין ז"ל, כותב:

בשני זמנים בשנה התגלה הרב בכל הדרת גדולתו, ונתגלה הזרם הרוחני של המעיין הנובע במלוא עוצמתו – בפורים ובליל חג השבועות. לא קל להעלות על הכתב ולתאר את הפורים במחיצתו של הרב, הוא היה כל כך עשיר ברוחניותו, עד שקשה להגבילו ולהכניסו במסגרת צרה של מאמר. לזה צריך להקדיש ספר רב כמות ואיכות!" ['מזכיר הרב', עמ' י"ז – י"ח].

טבילה לפני קריאת המגילה

הסיפורים הבאים, הם מתקופת היותו בירושלים עיר הקודש.

הראי"ה היה טובל לעיתים קרובות, במקוה הפרטי שבחצר 'בית הרב', והכל בהצנע.

פעם בערב פורים, התכונן הראי"ה לטבול לפני קריאת המגילה. כשהרגיש בדבר אביו ז"ל, התערב ושאל אותו: "היכן כתוב שיש לטבול לפני קריאת המגילה?"

הראי"ה השיב בענווה ובמורא אב: "אבא, הלא ידוע לך שלפעמים אני עושה דברים מתוך הרגשת הלב!" ['מועדי הראי"ה' עמ' רנד] (יש להעיר, כי מצינו בספרים הקדושים מקור לטבילה זו, עיין 'יסוד ושורש העבודה' שער י"ב פרק ג').

לבסומי בפוריא

בפורים, בשחרית, מיד אחרי התפילה אמר מרן הראי"ה:

"אמר אחד מחכמי אומות העולם: אילו היה אלוקים מחזיק ביד אחת את החכמה, וביד השניה את בקשת החכמה, והיה מציע לי לבחור באחת מהן, הייתי בוחר בשניה. היינו, שבקשת החכמה, החתירה המתמדת להשגת החכמה, עדיפה מהחכמה עצמה.

אף אנו נאמר – המשיך הראי"ה – על אותה ששנינו "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע", שההשתדלות בשמחת היום על ידי שתיית יין המשמח לבב אנוש, למעלה מן המידה הרגילה, ההשתדלות להגיע למצב של "עד דלא ידע", חשובה יותר ממעלת "עד דלא ידע" עצמה..." ['מועדי הראי"ה' עמ' רנד].

הראי"ה מסדר קידושיו של הגרש"ז אוערבך

אחד מגדולי מעריציו ושומעי תורתו של מרן הראי"ה, היה ר' שלמה זלמן אויערבך זצ"ל. בצעירותו, היה נוהג ללכת לסעודה שלישית אצל מרן הראי"ה, ולשמוע את תורתו המיוחדת. גם בשיעוריו בהלכה, היה משתתף באופן קבוע. את היראת שמים ושקידת התורה, קיבל בצעירותו הגרש"ז מהתבוננותו פעם בשבועיים בפניו של הראי"ה בעת ישב ולמד גמרא בחדרו. כשהוציא את ספרו 'מאורי אש', זכה להסכמתו של מרן הראי"ה, שבה הוא מכתיר אותו בתארים הבאים: "איש מהיר במלאכתו מלאכת שמים, אברך כמדרשו וברוחו פי שנים, הרב הגאון, החריף ובקי, עתיר נכסין בהונה של תורה".

אביו של הגרש"ז – הגאון ר' חיים יהודה לייב אויערבאך – היה ראשי ישיבת המקובלים 'שער השמים', וממעריציו הגדולים של מרן הראי"ה. הוא גם השתתף פעמים רבות בוועידות 'המזרחי'.

לימים, סיפר הגרש"ז בהתפעלות מה שראה בצעירותו אצל הראי"ה בפורים: רבים מאנשי ירושלים שלחו את ילדיהם להביא משלוח מנות לרב. היה מקובל שכל ילד יכין שאלה בד"ת לשאול את הרב, ולרב היתה סבלנות להתענין בכל ילד ולענות לכל אחד על שאלתו.

בפורים המשולש בשנת תר"צ נישא הגרש"ז לרעייתו מרת חיה רבקה ע"ה, בתו של רבי אריה ליב רוחמקין זצ"ל, מותיקי חשובי המחנכים והמלמדים של עיה"ק ירושלים. כמובן שמסדר הקידושין – היה מרן הראי"ה. לאחר הנישואין המשיך לשקוד על תלמודו בכולל האברכים "כרם-ציון", והמשיך לבוא לשיעוריו של מרן הראי"ה [חוברת 'אור שלמה']

העלון יוצא לאור בסיוע 'דַּבְּרִי שִׁיר' – הדוכן שלך לספרי קודש ומוסיקה יהודית.
סניף ראשי: תחנה מרכזית ירושלים. פלאפון: 0524797380.